

Styrdokument som på olika sätt påverkar examensarbetets genomförande

Högskolans huvudsakliga styrdokument är Högskolelagen och Högskoleförordningen tillsammans med högskolans interna styrdokument, där utbildningsplaner och kursplaner blir viktiga dokument för lärare och studenter. Nedan lyfts delar av styrdokumenterna fram i syfte att visa några av de ramar som högskolan har att ta hänsyn till när examensarbetet organiseras och genomförs.

Högskolelagen (SFS 1992:1434)

Högskolans övergripande mål är formulerade i 1 kap. 9 § i Högskolelagen:

Den grundläggande högskoleutbildningen skall ge studenterna

- förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar,
- förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem, samt
- beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Inom det område som utbildningen avser skall studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
- följa kunskapsutvecklingen, och
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.

Ovanstående formulering av de övergripande målen trädde i kraft den 1 juli 2002 och upphör att gälla 31 december 2006. Denna portalparagraf, som skall styra all utbildning inom högskolan, ersätts med två + en paragrafer, en för vardera nivån i den nya akademiska strukturen (grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå):

8§ /Träder i kraft 2007-01-01/ Utbildning på grundnivå skall väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella eller specialutformade program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. Regeringen får dock medge undantag när det gäller konstnärlig utbildning.

Utbildning på grundnivå skall utveckla studenternas

- förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar,
- förmåga at självständigt urskilja, formulera och lösa problem, och
- beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Inom det område som utbildningen avser skall studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå.
- följa kunskapsutvecklingen, och
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området. (Lag 2006:173)

Paragrafen för den avancerade nivån lyder:

9§ /Träder i kraft 2007-01-01/ Utbildningen på avancerad nivå skall väsentligen bygga på de kunskaper som studenterna får inom utbildning på grundnivå eller motsvarande kunskaper.

Utbildning på avancerad nivå skall innebära fördjupning av kunskaper, färdigheter och förmågor i förhållande till utbildning på grundnivå och skall, utöver vad som gäller på grundnivå,

- ytterligare utveckla studenternas förmåga att självständigt integrera och använda kunskaper,
- utveckla studenternas förmåga att hantera komplexa företeelser, frågeställningar och situationer, och
- utveckla studenternas förutsättningar för yrkesverksamhet som ställer stora krav på självständighet eller för forsknings- och utvecklingsarbete. (Lag 2006:173)

Vidare finns alltså en paragraf för forskarnivån. Som framgår ovan är den nya målskrivningen för grundnivån med undantag av ett bindeord identisk med den målparagraf som gäller idag. När det gäller målen för den avancerade nivån ställs ytterligare krav på studenternas prestationer, vilket naturligtvis kommer att påverka högskolans krav på sig att erbjuda en undervisnings- och utbildningssituation, där studenterna kan utvecklas i denna riktning.

Högskoleförordningen med Examensordning (SFS 1998:1003)

Högskoleförordningen reglerar högskolans verksamhet genom att ange t.ex. vad som gäller för styrelsers sammansättning och för högskolans lärare, vad som skall ingå i en utbildningsplan och kursplan och faktorer som har med tillträdet till högre utbildning att göra. Bilaga 2 i förordningen, Examensordningen, anger vilka examina som får avläggas inom grundläggande högskoleutbildning och vilka krav som skall uppfyllas för respektive examen. I nuvarande examensordning finns för lärarutbildningen nio mål utöver de allmänna målen i 1 kap. 9 § högskolelagen. Av dessa nio mål är sju primärt inriktade mot professionsutvecklingen och professionen. Två mål kan tillgodoses framför allt genom den typ av träning som examensarbetet ger, även om naturligtvis denna träning kan ske genom andra liknande moment också:

- självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och annan pedagogisk verksamhet samt delta i ledningen av denna,
- tillvarata och systematisera egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat som grund för utveckling i yrkesverksamheten.

Det finns nu en ny förordning för högskolan (SFS 2006:1053) som med undantag av någon paragraf träder i kraft den 1 januari 2007. Den innehåller också en ny examensordning, men lärarexamen finns ännu inte med i den.

Att lära och leda (SOU 1999:63)

Mycket av det grundläggande tänkandet i lärarutbildningen utarbetades av Lärarutbildningskommittén (SOU 1999:63). Här lyfts diskussionen om olika kunskapstraditioner fram; å ena sidan har det riktats kritik mot att en del överbetonar den beprövade erfarenheten och å andra sidan har lärarutbildning ibland kritiserats för att yrkesförankringen saknas. Kommittén talar om ett förändrat uppdrag för lärarutbildningen: "Detta innebär krav på att lärarutbildningen präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt och förbereder för en kommande yrkesutövning och fortsatt professionell utveckling" (a.a., s. 75). Budskapet var att lärarutbildningen behöver bli mer praktisk och teoretisk och man menade att det yrkesmässiga och det högskolemässiga perspektivet kan förenas i utbildningen. Examensarbetet framhålls som ett viktigt led vad gäller utveckling av kritiskt och vetenskapligt tänkande, att utveckla kunskapsuppfattningar och att fördjupa pedagogiska och didaktiska kunskaper samt att studentens kompetensprofil som blivande lärare på så sätt skulle fördjupas via examensarbetet. Ett led i det senare var förslaget att examensarbetet med fördel kan förläggas – tids- och poängmässigt – till den inriktning eller eventuellt till den specialisering som studenten har valt. Tanken var även att examensarbetet skulle ge studenten möjlighet att relatera inhämtade kunskaper till den kommande yrkesverksamheten.

En förnyad lärarutbildning (Prop. 1999/2000:135)

Den efterföljande propositionen (Prop. 1999/2000:135) ger tydligare uttryck för att ett vetenskapligt förhållningssätt skulle prägla examensarbetet och fastställde kraven: ”Inom de tre utbildningsområdenas ram bör studenten redovisa ett examensarbete om 10 poäng.” (a.a., s. 13). Vidare kan man läsa att ”... studenten skall visa att han eller hon kan använda sig av vetenskapliga metoder och teorier” (a.a., s. 20). Examensarbetet skall vara ”... en viktig del i utvecklingen av ett vetenskapligt förhållningssätt och det skall få studenten att fördjupa sina kunskaper” (a.a., s. 21). Propositionens text lyfter fram examensarbetet som en förberedelse för en eventuell forskarutbildning. Men också för dem som inte skall studera vidare framhålls i propositionen att det självständiga arbetet med olika forskningsmetoder även är en förberedelse för att kunna delta i utvecklingsarbete i olika utbildningssituationer.

Högskolan i Gävles styrdokument för lärarutbildningen

Det särskilda organet för lärarutbildning i Gävle – Lärarutbildningsnämnden – framhåller att ”Examensarbetet skall ha relevans för lärararbete och utförs antingen i ett ämne med didaktisk inriktning, didaktik eller i pedagogik med didaktisk inriktning.” Lärarutbildningsnämnden lyfter vidare fram ett professionsperspektiv och betonar att examensarbetet har betydelse för ett aktivt deltagande i skolans förändringsarbete. Men man säger också att: ”Studenten skall visa att hon/han tillägnat sig ett kritiskt vetenskapligt perspektiv och att hon med hjälp av de teorier och metoder som hon tillägnat sig under utbildningen kan genomföra en självständig undersökning.” Inom högskolan förutsätts även att examensarbetet har någon relation till Högskolans partnerskolor och det finns vid HiG regler angivna i ett särskilt ramavtal mellan lärarutbildningen och kommunens skolor: ”§ 16. Studenten skall uppmuntras att göra sitt examensarbete med utgångspunkt i förhållanden vid partnerskola/-or.” I den verksamhetsplan som gäller för åren 2003-2005 uttrycker Pedagogiskt utvecklingscentrum målsättningen att formerna för samarbetet angående examensarbeten skall utvecklas samt att kommunerna och högskolan skall utveckla gemensamma områden för forskning och samarbete kring examensarbeten.

Slutkommentar

Att lärarutbildningens akademisering och professionalisering är en svår balansakt framgår av dokumenten som refereras ovan. Lärarutbildningskommittén hävdade att det går att förena kravet på professionsinriktning med akademiseringen. Propositionen betonade akademiseringen mer, vilket går i linje med högskolans övergripande mål. I båda texterna knyts sådana diskussioner till examensarbetet. Däremot är professionsperspektivet mycket mer framträdande i Examensordningen, där knytningen till examensarbetet är mer långsökt. Styrdokumentet i Gävle ligger ganska nära Lärarutbildningskommitténs betänkande. Man tror på möjligheten att förena två mål, som tidigare i yrkesutbildningar nästan varit varandras motpoler. Det borde också vara mest rimligt att *både* akademiseringen *och* professionaliseringen kan tillgodoses genom examensarbetet. Ett problem i Gävle, och vid många andra lärosäten som har lärarutbildning, är sannolikt att relationen mellan akademisering och professionalisering inte problematiseras och diskuterats tillräckligt. För dem som ser akademiseringen direkt relaterad till professionaliseringen och ser en vetenskaplig kunskapsbas som en förutsättning för en professionell utveckling inom läraryrket, vilket var fallet i Högskoleverkets granskning av den nya lärarutbildningen (Högskoleverket, 2005), så är de vetenskapliga kraven inom examensarbetena inte svåra att motivera och förstå. Men ser man ett antingen eller - akademisering *eller* professionalisering - i meningen att studenterna får antingen ganska onödiga vetenskapliga kunskaper eller användbara kunskaper för sitt kommande yrke genom examensarbetet, så krävs en fördjupad diskussion, där olika ståndpunkter och motiv blir klara.